

ГЕОГРАФИ У ВІЙНІ: ПЕРСОНАЛЬНІ РЕФЛЕКСІЇ Й ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОГЛЯДУ

Дронова Олена Леонідівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МІЖ ЗАХІДНИМ НЕОЛІБЕРАЛІЗМОМ ТА РОСІЙСЬКИМ АВТОРИТАРИЗМОМ: ВІЙНА В УКРАЇНІ ЯК ТРИГЕР ФОРМУВАННЯ ЗАСАД СПІЛЬНОГО СУСПІЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ

До війни багато робіт українських географів було зосереджено на неоліберальних підходах до міського планування та управління, особливо в посткомуністичних містах (наприклад, Dronova & Brunn, 2018, Gnatiuk & Melnychuk, 2022). У своїх дослідженнях науковці намагалися пролити світло на невидимі сили, які керують розвитком міст, і на те, як ці сили впливають на містян розкриваючи соціальні, економічні та екологічні наслідки неоліберальної політики, такі як витіснення вразливих верств населення, поява міської нерівності, виснаження природних ресурсів та ін. Активними були пошуки альтернатив, які піднімають на перше місце вимоги та інтереси громади (Dronova, Klyui, & Khomenko, 2021).

Аналіз історичних передумов та реалій розвитку російської імперії дає підставу розуміти, що версія суспільного розвитку за умов авторитаризму та диктатури не є альтернативою. Під час війни, розпочатої у 2014 р. російські сили цілеспрямовано знищують українські міста, війна призводить до масового руйнування житлових будинків та інфраструктури (Mezentsev & Mezentsev, 2022). Вже сьогодні ми усвідомлюємо, що це війна не за ресурси, а за знищення ідентичності української нації. Ще не відомо достовірно, коли закінчатся бойові дії та жахливі повітряні атаки, але вже сьогодні необхідно зосереджуватися на можливостях змін суспільного розвитку, які для нас відкривають її наслідки.

Ця війна, яка прийшла в Україну, є каталізатором змін, поштовхом для роздумів, переосмислення та нового, навіть радикального сприйняття питань розвитку. Підходи до розвитку мають базуватися на ідеалах збалансованості і справедливості, саме вони можуть знайти відображення у перепроєктуванні і відновленні територій враховуючи участь громади та збереження природної і культурної спадщини. І ці підходи мають принципово відрізнитися як від західного неолібералізму, так і від російського імперіалізму.

Джеремі Ріфкін (2014) описує кінець ринкового капіталізму, який настає на основі застосування інтернету речей і виникнення нової економічної парадигми глобального спільного суспільного користування (collaborative commons), що формує суспільство з нульовими граничними витратами. Виникнення такого суспільства на громадських спільних

засадах в інформаційну еру не має нічого спільного з соціалізмом радянського періоду. Поступово таке суспільство зароджується сьогодні скрізь за умов еволюції сучасного ринку. Поточна конкуренція між компаніями у сфері постачань підвищує продуктивність, що знижує ціни та витрати до точки, коли граничні витрати стають «майже нульовими». Фактичне виробництво кожної додаткової одиниці продукції після початкових фіксованих витрат (придбання обладнання, технології та всіх інших початкових витрат) зводить її вартість практично до нуля. Це призводить до того, що виготовлення продукції стає майже безкоштовним, тобто відбувається природне зникнення граничних витрат, які формують ринкові прибутки компаній. У ринковій економіці прибуток створюється за рахунок розриву між витратами та ціною, без цього розриву немає фінансового ринку. У таких третинних галузях як видавнича справа, зв'язок, кіно, розваги, цей розрив практично зник. Пропозиція значно перевищує попит, при втраті прибутків вичерпується життєва сила капіталізму. Натомість оживають спільноти, асоціації та кооперативи, які діють на спільних логістичних та інформаційних платформах, займаються виробництвами на основі 3-D друку тощо. Вони служать своїй громаді з інших причин, ніж просто отримання прибутку. Важливішим для них стає створення цінностей, вирішення спільних місцевих (і глобальних) проблем на добровільних засадах.

Сучасне спільне суспільне користування є тією базою, де мільярди людей беруть участь у глибоко соціальних аспектах життя, як-от благодійні, релігійні, чи волонтерські організації, мистецькі та культурні групи, освітні фонди, аматорські спортивні клуби, виробничі та споживчі кооперативи, кредитні спілки, організації охорони здоров'я, краудфандингові спільноти, адвокатські групи та просто ОСББ. Такі горизонтально масштабовані спільноти вже активно руйнують вертикально інтегровані компанії та монополії (McFarland 2023). По суті мова йде про поступовий перехід від ринків збуту до соціальних мереж, від речей у приватній власності до речей, якими діляться і спільно користуються, від особистих інтересів до спільних інтересів та від мрій про власне благополуччя до мрій про збалансоване якісне життя для всіх.

Після перемоги над ворогом і при корінній реконструкції господарства України за умов зростання ролі інформаційної економіки та економіки послуг на фоні потужної діяльності сучасних благодійних та волонтерських фондів для України є шанс, що поступово ми перейдемо до суспільства достатку, а не дефіциту, суспільства, в якому можна вільно ділитися більшістю речей, не переймаючись поверненням інвестицій у постачання товарів. Сприяння переходу до такої економічної парадигми, більш орієнтованої на спільноти та громади, зниження індивідуалістського споживання, зменшення навантаження на довкілля та екологічного сліду, зростання ролі місцевої економіки, а також орієнтація на спільне майно та спільні практики повсякденного життя (Дронова, Нагорний 2021) можна розглядати як процес

деколонізації економіки, суспільства і довкілля (Obeng-Odoom 2021), звільнення як від неолібералізму, так і від олігархату, монополізму та імперіалізму.

Мальчикова Дар'я Сергіївна, Пилипенко Ігор Олегович
Херсонський державний університет

ТРАНСФОРМОВАНЕ ПОВСЯКДЕННЯ ОКУПАЦІЇ: ПЕРСОНАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ І КОЛЕКТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Запроваджений з 24 лютого 2022 року воєнний стан в Україні і окупація протягом перших днів війни майже усієї території Херсонської області спричинили багатовекторний вплив на цивільне населення на окупованих територіях. Хоча встановлення окупаційного режиму в Херсоні здійснювалося за найбільш «м'яким» сценарієм, із сподіваннями у швидку колаборацію місцевих жителів, швидке визнання і легітимізацію окупаційної влади, можна виділити такі ключові виклики співіснування містян з окупантами:

- мілітаризація міського простору, відчуття безправності, кричущі порушення прав людини;
- відсутність доставки гуманітарних вантажів, призупинення діяльності місцевого бізнесу, банківської системи і введення в обіг російського рубля;
- ліквідація систем доступу до українського зв'язку і засобів масової інформації, трансформація міської ідентичності і окупація «почуттів»;
- масова міграція населення з окупованого міста.

Тотальний громадянський спротив від перших днів війни став неочікуваним для окупантів. Численні виклики, спричинені спробами окупантів адмініструвати місто та інтегрувати окуповані території до складу росії, населення міста долало непередбачуваними способами, змінюючи свої повсякденні практики і адаптуючи механізми виживання. Під впливом обмежень режиму воєнної окупації населення актуалізувало та виробило специфічні повсякденні практики, зокрема:

- 1) Безпекові практики.
 - використання сховищ, вміння визначати найбільш безпечні місця в квартирі, найбезпечніші маршрути пішохідного і автомобільного пересування (в обхід блокпостів);
 - пристосування робочого і життєвого повсякденного графіку до комендантської години і особливостей роботи соціальних, комунальних установ, закладів сфери обслуговування (переважний режим роботи до 14-15 години дня);
 - перевірка змісту мобільного телефону перед виходом на вулицю і видалення українського патріотичного контенту з папок телефонів, планшетів і ноутбуків;